

Ke 120 letům od smrti V. S. Solovjova

Markéta Poledníková

Poledníková, M.: Ke 120 letům od smrti V. S. Solovjova. In: *Ostium*, roč. 16, 2020, č. 3.

Před 120 lety 31. července^[1] zemřel ruský filosof Vladimir Sergejevič Solovjov. Při příležitosti tohoto výročí bych ráda připomněla jeho odkaz třemi překlady vybraných částí jeho díla do češtiny. Jedná se o úvod a dvě předmluvy k etickému spisu *Ospravedlnění dobra*.

V posledních letech se v Česku i na Slovensku objevuje nemálo badatelů, kteří ožívují Solovjovův odkaz. Jsou to především teologové, filosofové a v neposlední řadě také filologové a překladatelé, kteří se zasloužili o početné a mnohdy velmi kvalitní překlady Solovjova do češtiny (A. Tesková, F. Sokolová) a slovenštiny (J. Komorovský). Díky poslední jmenovaným se Solovjov stává přístupným širšímu okruhu čtenářů napříč obory.

V současnosti je nejvýznamnějším a bezpochyby také neplodnějším českým překladatelem Solovjovových děl Alan Černošous, který je podepsán také pod jiné zajímavé překladatelské počiny. Kromě několika ruských myslitelů (Lev Šestov, Nikolaj Berďajev, Ivan Iljin) zprostředkoval svým překladem z ruštiny spisy *O mystické teologii*; *O božských jménech* Pseudodionýsia Areopagity (originály jsou napsány ve starořečtině). Ze Solovjovova díla přeložil *Drama Platónova života* (1997), *Krise západní filosofie* (2001), *Filosofické základy komplexního vědění* (2001), *Kritika abstraktních principů* (2003) a další.

Jedním z nejvýznamnějších děl V. S. Solovjova, jehož český překlad má na kontě rovněž Černošous, je monumentální spis věnovaný jeho etickému systému a nazvaný poněkud zvláště: *Ospravedlnění dobra*. Dílo bylo poprvé vydáno v roce 1897, druhé vydání následovalo záhy a ještě za Solovjovova života, v roce 1899. Český překlad vyšel v roce 2002 v nakladatelství Refugium Velehrad-Roma, jež se zasloužilo o vydání většiny spisů tohoto myslitele. Kniha je uvedena krátkou předmluvou Tomáše Špidlíka, ovšem překvapivě postrádá vlastní předmluvy Solovjova (k prvnímu a druhému vydání) a rovněž Solovjovův úvod ke spisu, nazvaný „Morální filosofie jako samostatná věda“. I když tyto úvodní texty mohou fungovat i jako samostatné stati, naopak to neplatí – dílo jako celek absencí textů (především úvodu) poněkud trpí – už proto, že se Solovjov na svá předběžná úvodní zkoumání odvolává v závěru spisu, aby mohl plynule navázat následujícím výkladem – *Teoretickou filosofií*. Úvodní části spisu navíc problematizují několik otázek, jimž se Solovjov dále v knize blíže nevěnuje. Jsou to především otázky z oblasti metafyziky a teorie poznání, jejichž zodpovězení má nebo může mít vliv na morálku a na etiku jako disciplínu.

Tak například v úvodu Solovjov postupně ukazuje nezávislost etiky na náboženství, na teorii poznání a nakonec na metafyzice. Právě poslední uvedený problém je nejzajímavější. Aby ukázal, že etika a morálka mají smysl, musí zodpovědět metafyzickou otázku, zda existuje svobodná vůle. Solovjov dává překvapivou odpověď: svobodná vůle neexistuje, dobro je totiž nutné. Přesto jsou podle něj etika a morálka možné. I když neexistuje svobodná vůle, Solovjov připouští určitý druh svobody. Rozlišuje totiž tři úrovně nutnosti či determinismu, přičemž člověk je osvobozen od dvou z nich – od nutnosti mechanické a psychologické. Třetí úroveň determinismu – mravní – pak zapřičiňuje, že si člověk nutně volí dobro, i když i zde existují překážky, například nedostatečná znalost toho, co dobro je a co není.

S otázkou svobody souvisí také vysvětlení existence zla. Byť se to může zdát paradoxní, tak i když dobro je nutné, jeho protiklad – zlo – je výsledkem svobodné volby, respektive svévole. Toto téma Solovjov zamýšlel zahrnout do svého spisu o teoretické filosofii spolu s dalšími otázkami teorie poznání a metafyziky, které v úvodu k *Ospravedlnění dobra* zodpověděl pouze do té míry, do jaké to předběžný výklad umožňoval. „Obhajujeme-li Dobro v mravní filosofii, musíme je obhájit také jako Pravdu v teoretické filosofii,“ [2] píše Solovjov v závěru svého monumentálního díla. Spis o teoretické filosofii, který následoval, však zůstal nedokončen.

Krátká, ale zajímavá je také předmluva k druhému vydání. Její ústřední myšlenka je jednoduchá: morální filosofie není a nemá být persvazivní. Etika má být pouze návodem, neslouží k tomu, aby se někoho snažila přesvědčit, aby se tímto návodem řídil.

Ve všech textech se přitom explicitně nebo jen na pozadí objevují témata, typická pro Solovjovovo myšlení. Především je to jeho originální filosofie dějin – syntéza křesťanského učení s myšlenkou evoluce. Solovjov evoluci uznával, ovšem chápal ji po svém: celý vývoj vesmíru, celá evoluce a dějiny podle něj mají účel, k němuž vše směřuje. Na tomto konci dějin bude dosaženo Dobra a dokonalosti, bude poražena smrt. Ale do té doby, dokud dokonalosti dosaženo není, dobro může nabývat různých forem, přičemž tytéž formy mohou být v jiné situaci zlem. Jinými slovy hodnota těchto forem je podmíněná, jak Solovjov ukazuje ve svém elaborátu o smyslu života v První předmluvě, nazvané Morální smysl života v jeho předběžném chápání.

Fakt, že totéž může být dobrem i zlem, může být pro čtenáře matoucí. Stejně tak musíme být při četbě Solovjovových textů ostražití, abychom rozpoznali, kdy filosof prezentuje svůj názor a kdy prezentuje názor, který se chystá za okamžik rozporovat. Solovjov používá také ironii, někdy zase vede dialog s potenciálním protivníkem, jeho filosofická díla jsou často psána téměř uměleckým slohem (Solovjov psal také básně a je autorem dialogů). Filosof však pečlivě vybranými slovy a obraty nechtěl jen líbivě zapůsobit na čtenáře; to, jak používáme jazyk, odráží to, jak přemýšlíme o světě – a Solovjov si toho byl zřejmě velmi dobře vědom, a tak nejednou užívá analýzu jazyka jako prostředek k analýze vybraného filosofického problému. Četba textů proto vyžaduje maximální soustředěnost.

V překladu jsem se snažila o co největší jasnost myšlenek, ale také o zachování jeho až půvabného stylu, přesto místy nebylo možné se vyhnout větším syntaktickým úpravám. Také jsem se uchýlila k drobným aktualizacím; například jsem slovo „rasa“ nahradila slovem „kultura“, neboť první je dnes spojováno s negativními významy. Domnívám se, že tyto aktualizace jsou plně v souladu se Solovjovovou filosofií dějin. Veškeré citace z *Bible*, které Solovjov uvádí, jsem převzala z českého ekumenického překladu. Úryvek z Puškinova dramatu přeložil L. Fischer.

L i t e r a t u r a

Bible: český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2008.

PUŠKIN, A. S.: *Dramata*. Přel. Otokar Fischer. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.

СОЛОВЬЕВ, В. С. *Оправдание добра: нравственная философия*. Москва: Академический проект, 2010.

SOLOVJOV, V. S.: *Ospravedlnění dobra*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2002.

СОЛОВЬЕВ, В. С.: *Собрание сочинений Владимира Сергеевича Соловьева*. Том I-VIII. С.-Петербург: Издание Товарищества «Общественная польза», 1901–1904.

P o z n á m k y

[1] Podle tehdy platného juliánského kalendáře zemřel Solovjov 13. srpna roku 1900.

[2] SOLOVJOV, V. S.: *Ospravedlnění dobra*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2002, s. 582.

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta
Ústav slavistiky, Katedra filozofie
Arna Nováka 1
602 00 Brno 1
e-mail: 415780@mail.muni.cz